पुराना जीवजन्तुहरू

Veena Prasad

घाम अस्ताउँदै गर्दा जङ्गलमा पनि अन्धकार छाउँदै थियो। एउटा ठूलो छेपारो जस्तै देखिने प्राणी झाडी पछाडि लुकेको थियो। शरिदेखि पाउसम्म मुर्ती जसरी नहल्लकिन बसेको थियो । त्यो प्राणकिो आँखा मात्रै एताउता घुमरिहेको थियो। खानाको प्रतक्षिामा बसरिहेको त्यो प्राणलि आफ्नो वरपिरी एउटा करि घुमेको देखेर आफ्नो नाकपनि चिलाउन थाल्यो। जब ऊ आफ्नो सकिारलाई झम्टनि खोजेको थियो......

अचानक भुइँ हल्लियो । जङ्गलमा भएका अरु जनावरहरू सबैतरिबाट हस्याङ्फस्याङ गर्दै दौडनि थाले। भुइँ हल्लेर सकिार उम्केकोले त्यो जनावर आक्रोसति हुँदै पछाडी फर्कयिो। असाध्यै खस्रो छाला भएको अग्लो असभ्य देखनिे भयानक त्यो जनावर जङ्गलमा भौँतारनि थाल्यो । ओहो! कतै त्यो सकिारि नै सकिार त बन्न लागेन ?

यो कथा होइन। धेरै समय पहिले पृथ्वीमा यस्ता विशाल र भयानक प्राणी हुन्थे । त्यो समयमा मानिस, चाराचुरूङ्गी, कुकुर जस्ता प्राणीहरू अस्तित्वमा थएिनन् । बरु ठूलठूला, बलशाली डाइनोसर, करिाहरू त्यस्तै समुद्रमा पनि ठूलो शरीका माछाहरू हुन्थे । जङ्गलका रुख वरुिवाहरू पनि ठूला अनौठो आकारका देखन्थि े ।

विज्ञानको विकासले हामीलाई यी कुरा थहा भएको हो। 'प्यालेन्टोलोजी' विज्ञाको एक विधा हो । यो पृथ्वीको इतिहाससँग सम्बन्धित छ। यसमा धेरै पहिलै पाइने जनावर र बोटबिरुवाको बारेमा अध्यन गरिन्छ । यसको अध्यन गर्ने व्यक्तिलाई 'प्यालेन्टोलोगिस्ट' भनिन्छ। राजमहलको भग्नाबशेषले प्राचीन राजाहरूको बारेमा जानकारी पत्ता लागे जस्तै जमिनिमुनी गडेर बसेका सूत्रहरूले त्यतबिेलाका जनावरहरूको जानकारी दिन्छ। यस्ता सूत्रहरू धेरै रुपमा पाउन सकिन्छ । जस्तो, हड्डी, छाप, अण्डा आदि। कुनै बेला पूरै शरीर पनि ढुङ्गाहरूमा सुरक्षित हुन्छन् त्यसबाट पनि पुराना जीवजन्तु बोटबिरुवाको इतिहासबारे अध्ययन गर्न सकिन्छ !

लाखौँलाख वर्ष अगाडि पृथ्वीमा देखिएका ती जीवजन्तु मरेपछि पनि किसरी सुरक्षति रहे वा कुहिएनन् ? जुन समयमा तिनीहरू मरे, तिनिहरू माटोको तहमा गडिए । तिनको मासु र छाला कुहिएर बिलाए तर हड्डी र दाँत माटोको तहमा कसिएर सुरक्षति रहे। हड्डीका साथै माटोका सबै तहहरू साह्रो भएर ढुङ्गामा परबिर्तन हुन्छ, जसलाई जविावशेष भनन्छि।

वैज्ञानिकहरूले जब पहिलो पटक जीवावशेष पृथ्वीको सतहमुनी पुरिएको पत्ता लगाए, ति के हुन् भन्नेमा उनीहरू पनि अनवज्ञि थिए । ती अवशेषहरू देखरिहेका जीवजन्तु भन्दा ठूला थिए । रुखका हागाँहरू भन्दा लामा हड्डी , रक्सिा गाडी भन्दा ठुला खोपडी, अनि चिक्कु भन्दा पनि धारलिा नङ्ग्रा र बरफ खाने कुल्फी भन्दा ठूला दाँत भएका जनावरहरूका अवेशष थिए । वैज्ञानिकिहरूले अध्ययन गर्नेबेला ति हिड्डीहरूलाई एक एक गरि मिलिाएर जनावरको आकारमा ल्याउने गर्थे। अन्ततः एउटा आकार बनेपछि अर्को समस्या अगाडि आइलाग्थ्यो की, त्यो के हो भनेर वा कुन जीव थियो भनेर ।

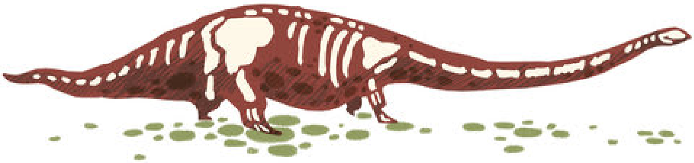

प्यालेन्टोलोजसि्टहरूले जनावरको कङ्कालबाट जनावरको बारेमा धेरै कुरा भन्न सक्थे। जस्तै, खुट्टाका हड्डीहरू हातका हड्ड भिन्दा लामा छन् भने ती जनावरहरू दुइटा खुट्टाले हड्थे भन्ने पुष्ट हुन्थ्यो। यद कुनै जनावरका खुट्टाका हड्डहिरू चार ओटै बराबर छन भने तनिहिरू चार ओटै खुट्टाले हंड्नि गर्थे। जस्तै डपि्लोढोकस् जस्को मोटा, बलयिा चार खुट्टाहरू र लामो घाँटी थए।

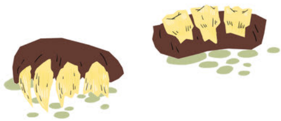

दाँतका अवशेषले प्राचीन जनावरहरूले के खान्थे भन्ने संकेत दिन्थ्यो। लामा तिखा दाँत मासु खान उपयोगी थिए । चेप्टा बलिया दाँतहरू हाँगाबिँगा पात खानका लागि उपयोगी हुन्थे । घाँसपात खाने खालका दाँतले साकाहारी डइनोसर पनि थिए भन्ने बुझाउँछ । तर वैज्ञानिकहरूले कङ्कालका सबै भागहरू सधैँ पाउदैन थिए। कुनैको पञ्जा कुनैको करङ्ग कुनैको खोपडी मात्र भेटिने हुन्थ्यो।

सबै उपलब्ध अवशेषहरू हड्डीमात्र पनि हुँदैनथे। कुनै छाप मात्र हुन्थे। जस्तै माटोमा हिँड्दाको खुट्टाको पाइला त पाइलाहरू पनि त्यतिकै मेटिएर जान्थे भने कुनै लामो समयसम्म रहि रहन्थे। वास्तबमा, प्यालेन्टोलोगिस्ट्ले खुट्टाको छापको दुरबिाट सम्बन्धित जनावरको उचाइ पनि अनुमान लगाउँथे। त्यसबाट उक्त जनावर कसरी उभिन्थ्यो कसरी हिँड्थ्यो भन्न सक्थे ।

जिवावशेषहरू केहि अनौठा बोटबिरुवाहरूको पनि भेटिन्थ्यो ।
प्यालेन्टोलोगसिट्हरूले रोचक आकार भएका पात र फूलको पनि अनुसन्धान
गरेका थिए जुन अहिले पाउन असम्भव जस्तै छ।

सबैभन्दा अनौठो सूत्रबारे थाहा पाउन अझै बाकी छ है ! चित्रमा के देखाइएको छ? कुनै अनुमान गर्न सकन्छि? के यो भकुन्डो हो? की यो तोपको गोला हो? वा यो अण्डा हो? हो! यो अण्डा नै हो। एउटा वशिाल जविास्म (अवशेषको रुपमा रहेको) अण्डा। वैज्ञानकिहरूले नकाढएिको डाइनोसरको अण्डाको सतह पनि पत्ता लगाएका थिए। यो त्यही हो । शायद यी अण्डाहरू कोरलनिु अघि नै

ज्वालामुखी वस्फिोटको लाभा र पहरिोले पुरएिका थएि। मङ्गोलयिामा वैज्ञानकिहरूले अण्डासहति वयस्क डाइनोसर आक्रमणमा परेको अवस्थामा भेट्टाएका थएि। तर आक्रमण गर्ने ठूलो डाइनोसर अण्डा खानका लागि आएको हुनुपर्ने अनुमान वैज्ञानकिहरूले गरेका थएि । अण्डा खान आएको डाइनोसरको नाम वैज्ञानकिले 'ओभरिाप्टर' राखेका थएि जसको अर्थ अण्डा सकिारी हुन्छ ।

त्यसैमा भएको थप अध्ययन नुसन्धानले आमा डाइनोसर अण्डाको सुरक्षा गरेर बसेको प्रमाणति गरेको छ । हामीलाई सबै कुरा थाहा नभएको तमिीहरूले सोचेका हौला! त्यो ठीक पनि हो। सबै सुत्रहरू सही पनि हुँदैनन्। केही गलत पनि हुन

सक्छन्। वैज्ञानिकहरू अझै यसबारे अनुसन्धान गर्दै छन्। खोजी गर्न अझै धेरै कुरा बाँकी नै छ। के तिमिहिरू प्यालेन्टोलोजिस्ट बनेर रहस्यको हल निकाल्न चाहन्छौ? तिमिहिरू के को पर्खाइमा बसेको? उठ! जाग! अनि खोजीमा लागौँ!

अर्को कुनै नौलो अनौठो जनावरको बारेमा पनि बुझौँ। "ऊल्ली म्यामथ" यी हात्ती जस्तै देखिने १५ फिट लामा दाह्रा भएका जनावर हुन।

"इक्थाइसर्स" माछा जस्तै देखिने सागरमा बस्ने तर घस्रिने जनावरहरू हुन्।
"बियर डगस्", भालु पनि होइनन् र कुकुर पनि होइनन्, तर दुवैसँग सम्बन्धित जनावर हो।

Brought to you by

The Asia Foundation

Let's Read! is an initiative of The Asia Foundation's Books for Asia program that fosters young readers in Asia. booksforasia.org To read more books like this and get further information, visit letsreadasia.org .
Original Story Creatures of Old, author: Veena Prasad. . illustrator: Kabini Amin. Published by Pratham Books, https://storyweaver.org.in/stories/28887-creatures-of-old © Pratham Books. Released under CC BY 4.0.
This work is a modified version of the original story. © The Asia Foundation, 2018. Some rights reserved. Released under CC BY 4.0.

For full terms of use and attribution,
http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/
Contributing translators: Ankalal Chalaune